

În arta sacră, limbajul celor văzute este simbol al realității veșnice nevăzute, amintește Patriarhul Daniel: Mesaj integral

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a deschis luni ediția a X-a a Conferinței Naționale „Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească”.

„Icoana nu este produsul imaginației artistului, ci ea redă fidel forma văzută a unui arhetip, adică a persoanei sfinte cu care se află în relație”, a spus Patriarhul României în mesajul inaugural.

„Prin această formă și prin numele arhetipului, întipărite de către iconar în materia icoanei cu ajutorul meșteșugului artistic, ipostasul sfânt se face prezent și lucrător, intrând în comuniune cu închinătorul.”

„Înțelegerea logicii programului iconografic îl ajută pe pictorul bisericesc să conștientizeze sensul unitar al picturii, sinteză a înțelesurilor particulare ale scenelor și combinațiilor de scene”, a mai transmis Preafericirea Sa.

„El nu trebuie să ignore faptul că limbajul celor văzute este în esență un simbol al realității veșnice nevăzute, astfel încât, „pogorăminte” prea mari sau originalități ostentative pot afecta practica tradițională ortodoxă și fidelitatea eclezială.”

Text integral:

Consultare pentru comuniune spirituală și cooperare practică

Ne întrunim astăzi în Aula Magna Teoctist Patriarhul a Palatului Patriarhiei, pentru lucrările celei de-a X-a ediții a Conferinței Naționale Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească, organizată de Patriarhia Română, prin intermediul Comisiei de Pictură Bisericească.

Ca în fiecare an, acest eveniment reunește preoți, specialiști atestați de Ministerul Culturii și autorizați de către Comisia de Pictură Bisericească, specialiști consacrați în diferite domenii ale artei bisericești (restauratori, sculptori, vitraliști, arhitecți, istorici de artă, etc), profesori și studenți din cadrul facultăților de profil, precum și

numeroase persoane interesate de patrimoniul național bisericesc.

Conferința din acest an își propune ca temă Programele iconografice și metodele de restaurare în arta bisericească actuală, pentru a răspunde astfel, dintr-o perspectivă interdisciplinară (istorică, teologică și artistică), unor cerințe practice din domeniul artei și restaurării ecleziale și pentru a pune, totodată, în evidență funcția liturgico-dogmatică a patrimoniului religios.

În acest scop, vor fi aduse în discuție o serie de norme și principii de bază în domeniul artei ecleziale.

Totodată, prezenta ediție a conferinței vine în continuarea demersurilor întreprinse în edițiile anilor precedenți, 2021 și 2022, care au pus bazele inițierii celor două proiecte aflate în prezent pe agenda de lucru a Comisiei de Pictură Bisericească, și anume Îndrumătorul iconografic pentru pictorii bisericești și pentru slujitorii sfintelor altare și Normativul pentru restaurarea patrimoniului bisericesc aflat în cult.

Fiind parte integrantă din Liturghia și din lucrarea misionară a Bisericii, iconografia nu este doar o artă decorativă, pedagogică sau estetică, ci, în primul rând, este o mărturisire vizuală a adevărului de credință privind Înomenirea sau Întruparea Cuvântului veșnic al lui Dumnezeu și, în același timp, o chemare la rugăciune, ajungând astfel la comuniunea spirituală cu El și cu persoanele sfinte reprezentate în icoane.

Pictorii bisericești nu sunt simpli artiști sau meșteșugari, cunoscători ai unor tehnici artistice, înzestrați cu mai mult sau mai puțin talent, ei contribuie prin lucrarea lor la afirmarea Bisericii ca Biserică mărturisitoare, fiind vestitori ai luminii celei necreate și neînserate, ai păcii, bucuriei și slavei Împărăției Cerurilor.

Icoana nu este produsul imaginației artistului, ci ea redă fidel forma văzută a unui arhetip, adică a persoanei sfinte cu care se află în relație. Prin această formă și prin numele arhetipului, întipărite de către iconar în materia icoanei cu ajutorul meșteșugului artistic, ipostasul sfânt se face prezent și lucrător, intrând în comuniune cu închinătorul[1].

În momentul în care forma întipărită și numele arhetipului se șterg, icoana își pierde sfințenia și nu mai poate fi închinată sau venerată, rămânând doar „materie neînchinată, ca una ce nu are nimic comun cu asemănarea”[2].

De aceea, principiile restaurării științifice, subsumate preocupării esențiale de a prezerva opera de artă în forma sa originală, nu pot fi aplicate într-un mod

nediscriminatoriu sau absolut, în cazul patrimoniului bisericesc aflat în uzul cultic al unei sinaxe liturgice vii, care se află în relație spirituală cu sfinții pictați în icoane.

În același timp, însă, trebuie evitat arbitrariul unor inițiative individuale care, prin integrare cromatică excesivă, denaturează frumusețea materiei, îmbogățită de amprenta istorică, dar și opera în sine.

În lăcașul de cult „formele arhitecturale, frescele, icoanele, obiectele de cult, nu sunt puse alături pur și simplu, ca obiectele unui muzeu, ci, asemeni mădulelor unui trup, trăiesc într-o aceeași tainică viață, sunt integrate misterului liturgic”[3].

Potrivit Sfântului Gherman, patriarhul Constantinopolului, „Biserica este un cer pământesc în care locuiește și Se plimbă Dumnezeu cel ceresc”[4], iar cultul ortodox rezumă experiența liturgică a tainei Bisericii, cântând la slujba Utreniei din Postul Mare: „În biserica slavei Tale stând, în cer ni se pare a sta”.

De aceea, Îndrumătorul iconografic trebuie să aibă ca punct de plecare enunțarea principiilor generale de organizare a iconografiei în tradiția bizantină, care decurg în chip firesc din înțelegerea duhovnicească a spațiului eclezial și a fiecărui compartiment în parte. Pentru a aprofunda acest aspect, putem recurge atât la scrierile mistagogice patristice, cât și la analiza bogatei tradiții iconografice ortodoxe.

Înțelegerea logicii programului iconografic îl ajută pe pictorul bisericesc să conștientizeze sensul unitar al picturii, sinteză a înțeleșurilor particulare ale scenelor și combinațiilor de scene.

El nu trebuie să ignore faptul că limbajul celor văzute este în esență un simbol al realității veșnice nevăzute, astfel încât, „pogorăminte” prea mari sau originalități ostentative pot afecta practica tradițională ortodoxă și fidelitatea eclezială.

Deschidem astăzi cea de-a X-a ediție a Conferinței Naționale Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească, eveniment inaugurat în anul 2012, și care, de atunci și până în prezent, se bucură de roadele unei participări numeroase.

Desfășurată pe parcursul a două zile de comunicări științifice, conferința cuprinde și anul acesta trei secțiuni: secțiunea Pictură bisericească, cu tema: „Programe iconografice: perspective istorice și valorificări contemporane”; secțiunea Restaurare, cu tema „Restaurarea: între restituirea monumentului și (re)integrarea sa în cult”; secțiunea Normative și îndrumător iconografic.

De asemenea, aceasta include la final și o convorbire liberă a specialiștilor prezenți

în rândul auditoriului cu membrii Comisiei de Pictură Bisericească, pe teme considerate relevante.

Prin tematica aleasă, comunicările științifice de anul acesta vor încerca pe de-o parte, să propună modele aplicabile în situații concrete, iar pe de altă parte, să aibă un impact în alcătuirea programelor iconografice ale noilor lăcașuri de cult, respectiv în realizarea proiectelor de restaurare a picturii acestora.

Prin susținerea și audierea comunicărilor științifice, prin participarea la dezbaterile tematice și la convorbirile generate de fiecare secțiune în parte, evenimentul urmărește să ofere un cadru generos de interacțiune și dialog specialiștilor prezenți.

În același timp, abordarea interdisciplinară a conferinței – din perspectiva teologiei, istoriei artei, arhitecturii, picturii și conservării-restaurării – reprezintă un bun prilej de expunere și dezbateri a problemelor întâmpinate de specialiști în demersul de înțelegere, îmbogățire și conservare a patrimoniului național bisericesc, precum și de promovare a acestuia în societatea contemporană.

Felicităm pe organizatori și binecuvântăm pe toți participanții, nădăjduind ca și această ediție a Conferinței Naționale Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească să reprezinte un sprijin în misiunea Bisericii Ortodoxe Române de a conserva și pune în valoare prețiosul său patrimoniu eclezial – adevărat tezaur sacru moștenit de la înaintași, care trebuie păstrat, îmbogățit și transmis cu talent și efort, cu multă responsabilitate și cu bucuria realizării comuniunii între generații.

† Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Note

[1] Cf. Sfântul Nichifor Mărturisitorul, *Antirrheticus I împotriva lui Mamona*, 30, în: Nicephore, *Discours contre les iconoclastes*, traducere în limba franceză, prezentare și note de Marie-José Mondzain-Baudinet, Ed. Klincksieck, Paris, 1989, p. 111.

[2] Sfântul Teodor Studitul, *În apărarea sfintelor icoane. Dosarul unei rezistențe teologice*, studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2017, p. 323.

[3] Paul Evdokimov, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, trad. de Grigore și Petru Moga, Ed. Sophia, București, 2014, p. 155.

[4] Sfântul Gherman, arhiepiscopul Constantinopolului (†733), "Relatare și viziune

mistică despre biserică și Liturghie”, în: Diac. Ioan I. Ică jr., De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor liturgice bizantine. Studii și texte, Ed. Deisis, Sibiu, 2011, p. 257

Foto credit: Basilica.ro / Raluca Ene

basilica.ro